

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики
Кафедра української літератури

**КНИЖНО-ЛІТЕРАТУРНІ ТРАДИЦІЇ
ВОЛИНСЬКОЇ ЗЕМЛІ**
ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СЕРЕДИНИ XVIII СТ.

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра денної форми навчання

Луцьк – 2021

Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Книжно-літературні традиції Волинської землі від найдавніших часів до середини XVIII ст.» підготовки бакалавра денної форми навчання. 13 с.

Розробник:

Семенюк Л. С., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури

Затверджено на засіданні кафедри української літератури
Протокол № 1 від 27 серпня 2021 року.

Завідувач кафедри

доц. Яручик В. П.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Бакалавр	Вибіркова
		Рік навчання третій
Семестр 5-ий		
Лекції 26 год.		
Практичні (семінарські) 28 год.		
Самостійна робота 86 год.		
Консультації 10 год.		
Форма контролю: залік		
ІНДЗ: є		
Мова навчання		українська

2. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ППП Семенюк Лариса Степанівна

Науковий ступінь кандидат філологічних наук

Вчене звання доцент

Посада доцент кафедри української літератури

Контактна інформація 066-74-32-952; e-mail: semeniuk.larysa@wnu.edu.ua

Розклад занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>.

3. АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Книжно-літературні традиції Волинської землі від найдавніших часів до середини XVIII ст.» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» спеціальності 014 «Середня освіта (українська мова і література)».

Курс спрямований на засвоєння студентами найдавніших книжно-літературних традицій Волинської землі – від княжих часів до кінця XVIII ст., що становлять підґрунтя сучасної духовної культури регіону. Він передбачає вивчення знакових явищ і фактів українського письменства Волині крізь призму культурних осередків краю, постатей письменників, помітних літературних творів, визначення їх місця й значення в загальному національно-культурному, зокрема літературному, процесі. Викладання курсу передбачає зв'язок між вивченням основних питань історії літератури Волині та практичною роботою майбутніх учителів-філологів, заохочення студентів до творчої розробки питань літературного краєзнавства.

Метою навчальної дисципліни є вивчення книжно-літературних пам'яток, створених на теренах історичної Волині від княжих часів до кінця XVIII ст., ознайомлення з культурними осередками краю, творчими особистостями, літературними місцями Волині та ін.

Завдання вивчення дисципліни – показати неперервність літературного процесу Волині; ознайомити студентів з історико-літературними традиціями історичної Волині, життям і творчістю письменників-земляків, волинськими культурними осередками; формувати навички пошукової та науково-дослідницької роботи з джерелами літературно-краєзнавчої інформації; визначати перспективні напрямки діяльності в галузі літературного краєзнавства; залучати студентів до літературно-краєзнавчої роботи.

Компетентності

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 6. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності, досягнення суспільства на основі розуміння історії, закономірностей розвитку предметної галузі; цінувати багатоманітність у суспільстві.

ЗК 8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу й синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії, її реалізації в професійній діяльності.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 4. Здатність вільно орієнтуватися в різних літературних напрямках і школах; розуміти шлях розвитку вітчизняної та світової літератури й літературознавства; аналізувати явища української та світової літератури від давнини до сучасності, їх літературний та нелітературний (історичний, філософський, соціальний, ідеологічний, культурний) контекст, виховний потенціал; розуміти періодизацію, основні тенденції розвитку літератури, її зв'язок з іншими видами мистецтва, кіно, медіа; використовувати ці знання в професійній діяльності.

ФК 13. Здатність використовувати теоретичні підходи, дослідницькі парадигми та концепції в галузі лінгвістики, літературознавства та культурології в типових професійних ситуаціях; здійснювати лінгвістичні та літературознавчі дослідження; бути активним і компетентним учасником усної та писемної наукової комунікації в професійній сфері; керувати дослідницькою діяльністю учнів.

ФК 16. Здатність усвідомлювати культурне різноманіття, відповідальність за збереження культурної та мовної спадщини.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 150 годин / 5 кредити ECTS

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лек.	Прак.	Сам. роб.	Індив. конс.
Змістовий модуль 1. Книжно-літературні традиції Волинської землі від княжих часів до початку XVII ст.					
Тема 1. Першослово про Волинь у найдавніших писемних джерелах	12	2	2	7	1
Тема 2. Українське православне книгописання та літописання Волині в XI–XIII ст.	14	2	4	7	1
Тема 3. Доля Волинсько-Галицької землі за літописними джерелами XII–XIII ст.	12	2	2	7	1
Тема 4. Рукописні пам'ятки історичної Волині княжого та литовсько-руського періодів	12	2	2	7	1
Тема 5. Рукописні пам'ятки історичної Волині середини XVI ст.	11,5	2	2	7	0,5
Тема 6. Рукописне мистецтво Волині кінця XVI – початку XVII ст.	12,5	2	2	8	0,5
<i>Разом за модулем 1</i>	74	12	14	43	5
Змістовий модуль 2. Книжно-літературна спадщина історичної Волині середини XVI – кінця XVIII ст.					
Тема 7. Острозький осередок як координатор культурної діяльності в регіоні	12	2	2	7	1
Тема 8. Волинські письменники в боротьбі за православ'я	14	2	4	7	1
Тема 9. Рання поетична творчість на Волині. Поетична творчість діячів Острозького культурного осередку	14	2	4	7	1
Тема 10. Історична проза та поезія першої половини XVII ст. з теренів Волині	9,5	2		7	0,5
Тема 11. Культурно-освітня діяльність та літературна спадщина Луцького братства	12	2	2	7	1
Тема 12. Волинська рукописна та друкована спадщина XVIII ст.	14,5	4	2	8	0,5
<i>Разом за модулем 2</i>	76	14	14	43	5
<i>Усього годин</i>	150	26	28	86	10

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема, питання для обговорення	К-сть год.	Форма контролю/ бали
1	<p>«Повість врем'яних літ»: літописні оповіді про Волинь і з теренів Волині</p> <p>«Повість врем'яних літ» про розселення племен на землях історичної Волині. Літописні сказання про дулібів.</p> <p>«Повість минулих літ» про заснування міста Володимира і перших князів Волині.</p> <p>Князівські міжусобиці на Волині та літописні повідомлення про них з XI ст. Літописне оповідання Василія про осліплення Василька.</p>	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
2	<p>Волинська рукописна спадщина</p> <p>Найдавніші дохристиянські та ранньохристиянські духовні центри історичної Волині</p> <p>Осередки книгописання та літописання Волині</p> <p>Найдавніші рукописні пам'ятки XI–XIII ст.</p> <p>Творчість волинських церковних діячів XII–XIII ст.</p>	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
3	<p>Оповідання Київського літопису як історичні джерела та художні пам'ятки XII ст.</p> <p>Князівські міжусобиці на Волині та літописні повідомлення про них з XII ст.</p> <p>Літописні повісті про князів. Повість про Ізяслава.</p> <p>Київський літопис про князювання Романа Мстиславича на Волині.</p>	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
4	<p>«Галицько-Волинський літопис» як джерело історії та літературна пам'ятка Волинської землі</p> <p>«Галицько-Волинський літопис»: історія створення, джерела пам'ятки, авторство.</p> <p>Своєрідність «Галицько-Волинського літопису».</p> <p>Структура пам'ятки.</p> <p>Воїнські повісті про Романа і Данила в галицькій частині літопису. Художнє осмислення історичних постатей.</p> <p>Філософсько-релігійна спрямованість волинської частини літопису. Образ князя-філософа Володимира Васильковича.</p>	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
5	<p>Пересопницьке євангеліє: історія творення, структура, художнє оформлення</p> <p>Історія творення «Пересопницького євангелія».</p> <p>Переписувачі та меценати пам'ятки. Доля рукопису.</p> <p>Структура та художнє оформлення «Пересопницького євангелія».</p>	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2

	Історія вшанування пам'ятки.		
6	«Духовний заповіт» Василя Загоровського як пам'ятка української духовної культури XVI ст. Доля Василя Загоровського. Історія написання заповіту. Автобіографізм пам'ятки. Погляди автора на систему освіти і виховання дітей у контексті гуманістичної традиції XVI ст.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
7	«Острозька Біблія»: історія видання, культурно-історичне значення Історія проекту видання «Острозької Біблії». Меценати і видавці. Структура, художнє оформлення пам'ятки. Культурно-історичне значення «Острозької Біблії».	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
8	Іван Вишенський і Волинь Слідами Івана Вишенського на Волині. Згадки про Волинь і волинян у творах письменника.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
9	Діяльність Мелетія Смотрицького на Волині Життєва доля Максима Смотрицького, його зв'язки з Волинню. Духовні пошуки Мелетія Смотрицького, його роль в історії церкви. Наукова та художня спадщина письменника: - «Грамати́ка словенська...»; - полемічні твори; - «Лямент по Іоанну Карповичу»; - паломницька проза.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
10	Історія першого сатиричного вірша в українській літературі («Пашквіль» Яна Журавницького) Ян Журавницький та Олена Копоть – подружжя і творчий тандем. Історія створення сатиричного вірша «Хто йдеш мимо...». Суспільний резонанс твору та його місце в історії української літератури.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
11	Поетична творчість Дем'яна Наливайка Віхи життя Дем'яна Наливайка. Церковна і видавнича діяльність. Д. Наливайко як автор передмов, післямов, гербових епіграм. «Лямент дому княжат Острозьких» (1603 р.). Видання «Ліки на оспалий умисел чоловічий». Поетичні новації Д. Наливайка.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
12	«Лямент на смерть Іоанна Василевича» – перший друкований поетичний твір у Луцьку	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2

	Історія створення та публікації першого друкованого поетичного твору в Луцьку. Структура віршованої декламації та проблема авторства. Художня специфіка «Ляменту...», барокова образність. Барокові шифри луцького першодруку.		
13	Данило Братковський – громадянин і поет Життєвий подвиг Данила Братковського. Духовний заповіт волинського шляхтича. Проблематика і мотиви поетичної творчості.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2
14	Почаївський «Богогласник» 1790 р.: процес творення, авторство, тематика Історія створення почаївського «Богогласника». Проблема авторства. Структура видання. Джерела та зміст творів. Художня природа духовно-релігійної поезії.	2	ЗВ, ДС, ДБ, Т /2

*Форма контролю: ЗВ – зв’язні розповіді, ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, ІНДЗ/РС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота студентів включає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, підготовку до практичних занять, яка передбачає, зокрема, ознайомлення з художніми текстами, опрацювання критичних джерел тощо.

Ефективність самостійної роботи студента викладач виявляє на практичних заняттях, під час тематичного тестування і відбиває в загальній оцінці за тему.

Теми, які повністю винесено на самостійне опрацювання, включено до змістового модуля.

Зміст самостійної роботи студентів

№ з/п	Зміст роботи	К-сть год.
1	Прочитати «Повість минулих літ», «Київський літопис», «Слово о полку Ігоревім», «Галицько-Волинський літопис». Зафіксувати волинські мотиви у давніх українських пам’ятках.	14
2	Укласти перелік рукописних пам’яток, створених на Волині.	12
3	Законспектувати праці М. Грушевського, М. Возняка, В. Шевчука про волинські культурні осередки XVI–XVIII ст.	
4	За науково-критичними джерелами простежити факти перебування на Волині Андрія Римші, Г. Смотрицького, Івана Вишенського, Дем’яна Наливайка, Василя Загоровського, Андрія Курбського, Івана Жоравницького, отця Віталія, Кирила	12

	Транквіліона-Ставровецького, Галшки Гулевичівни, Йова Конзелевича. Скласти хронологічну схему.	
5	Простежити розвиток видавничо-друкарської справи на Волині. Укласти список перших друкованих видань краю.	12
6	Опрацювати науково-критичні джерела про Луцьке братство та Данила Братковського, простежити місця його перебування на Волині.	12
7	Опрацювати науково-критичні джерела про Почаївський культурний осередок. Скласти перелік персоналій і пам'яток, пов'язаних з Почаєвом.	12

8. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Підготувати реферат на одну із запропонованих тем (10 балів макс.)

1. Роль літературного краєзнавства у збереженні національної пам'яті.
2. Літописні згадки про Волинь та її міста.
3. Волинські мотиви у «Слові о полку Ігоревім».
4. Історія волинської землі в «Галицько-Волинському літописі».
5. Постать князя Володимира Васильовича в «Галицько-Волинському літописі».
6. Найдавніші пам'ятки рукописної книги Волині.
7. «Пересопницьке Євангеліє» в історії української духовності і культури.
8. Культурно-освітня діяльність та літературна спадщина Василя Загоровського.
9. Загоровський збірник 80–90 рр. XVI ст.
10. Осередок рукописання князя Андрія Курбського.
11. Острозький літературно-науковий гурток, його просвітницька та літературна діяльність.
12. Історія створення та культурне значення «Острозької Біблії».
13. Видатні діячі та вихованці Острозької школи.
14. Острозькі видання та їх місце в історії української духовності і культури.
15. Іван Жоравницький і його «Пасквіль» 1575 року.
16. Життя і творчість Дем'яна Наливайка.
17. Літературна спадщина отця Віталія з Дубна.
18. Історія створення, просвітницька та культурна діяльність Луцького Хрестовоздвиженського братства.
19. Луцьке братство як осередок видавничо-друкарської справи на Волині.
20. «Лямент на смерть отця Іоана Василевича» – перша друкована книга в Луцьку.
21. Видатні діячі Луцького братства.
22. Постать Данила Братковського в політичному та мистецькому житті Волині другої половини XVII ст.
23. Почаївський культурний осередок другої половини XVIII ст.
24. Духовні видання Почаївської друкарні та їх загальнокультурне значення.
25. Діячі Почаївського культурного осередку.
26. Почаївський «Богогласник» як перша антологія духовної поезії в Україні.

9. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Форма підсумкового контролю успішності студента – залік, що має форму тематичного тестування. На заліку можна отримати максимум 60 балів. Студенти, які упродовж семестру набрали 60 і більше балів, залік не складають.

Програма підготовки до підсумкового контролю

1. Межі Великої Волині. Походження назви «Волинь».
2. Найдавніші писемні джерела про заселення Волині. Перші згадки в іноземних джерелах та вітчизняних літописах про Волинь та племена дулібів-бужан (волинян).
3. Давні волиняни дохристиянської епохи. Городище в Зимному – найраніший слов'янський духовний дохристиянський центр.
4. Городище Волинь – другий духовний центр дохристиянської і ранньохристиянської Волині.
5. Волинь у складі Київської Русі. «Повість минулих літ» про заснування міста Володимира і перших князів Волині.
6. Волинь – удільне князівство. Заснування першого училища у Володимирі.
7. Князівські міжусобиці на Волині та літописні повідомлення про них з XI ст. Літописне оповідання Василя про осліплення Василька.
8. Літописні джерела про князювання Романа Мстиславича на Волині. Образ князя в усній словесності та «Слові о полку Ігоревім».
9. «Галицько-Волинський літопис» – найважливіший джерельний твір з історії Галичини і Волині XIII ст.
10. Поширення писемності і освіти на Волині.
11. Осередки книгописання та літописання на історичній Волині XI–XIII ст.
12. Перші рукописні богослужбові книги історичної Волині XI – початку XII ст.
13. Богослужбові пам'ятки з теренів Волині XII – початку XIII ст.
14. XIII століття в історії волинської рукописної книги.
15. Богословські твори єпископа Кирила Туровського.
16. Життя і творчість волинського ігумена Петра Ратенського.
17. Волинь за часів Литовсько-Руської держави.
18. Князі Острозькі як оплот православ'я на Волині.
19. Книгописання на Волині у XIV–XV ст.
20. Оригінальна літературна творчість. Волинь у літописах XV–XVI ст.
21. Суспільне, релігійне та громадсько-культурне життя Волині у складі Речі Посполитої.
22. Розвиток книгописання на Волині в середині й другій половині XVI ст.
23. Пересопницьке Євангеліє та інші переклади Святого Письма на Волині середини XVI ст.
24. Обставини розвитку рукописання на Волині в кінці XVI – на початку XVII ст.
25. Богослужбові книги історичної Волині межі XVI–XVII ст.
26. Загорівський культурний осередок. «Духовний заповіт» Василя Загорівського та полемічні вірші з рукописного «Загорівського збірника».
27. Культурний осередок князя Андрія Курбського як центр рукописання.

28. Заснування Острозького культурного осередку та просвітницька діяльність мецената князя Костянтина-Василя Острозького.
29. Острозька академія як новий тип навчального закладу.
30. Науково-просвітницький гурток учених і письменників.
31. Діяльність острозької друкарні. Історико-культурне значення «Острозької Біблії» (1581 р.).
32. Занепад Острозької академії.
33. Острозький культурний осередок як центр релігійної полеміки.
34. Єпископ володимирський Іпатій Потій та його програмний полемічний твір «Унія».
35. Участь острозьких діячів у православному Берестейському соборі.
36. Острозькі видання поберестейського періоду в обороні православ'я.
37. Іван Вишенський і Волинь.
38. Діяльність Мелетія Смотрицького на Волині.
39. Полеміка 20-х років XVII ст. Пошуки шляхів розвитку православної церкви.
40. Початок книжного віршування на Волині. «Пасквіль» Івана (Яна) Журавницького.
41. Перші друковані силабічні вірші Герасима Смотрицького та Андрія Римші, їх літературне значення.
42. Латиномовна поема Симона Пекаліда «Про Острозьку війну під П'яткою» (1600 р.).
43. Анонімний «Лямент дому княжат Острозьких» (1603 р.).
44. Поетична творчість Дем'яна Наливайка.
45. Жанр епіграми у творчості о. Віталія Дубенського.
46. Острозький літопис як зразок історичної прози першої половини XVII ст.
47. Анонімний «Лямент про пригоду міщан острозьких» (1636 р.) як відгук на конкретну подію.
48. «Дума козацька про війну з ляхами над рікою Стиром».
49. Луцьке Хрестовоздвиженське братство (1617): виникнення, соціальний склад, особливості функціонування. «Пом'яник» та перший зразок геральдичної поезії в Луцьку.
50. Луцьке братство як осередок православ'я. «Совітованіє о благочестії» Ісакія Борисковича.
51. Школа Луцького братства.
52. Луцьке братство як осередок видавничо-друкарської справи на Волині. «Лямент на смерть отця Іоана Василевича» – перша друкована книга в Луцьку.
53. Видатні діячі Луцького братства.
54. Життєвий подвиг Данила Братковського.
55. Проблематика і мотиви поетичної творчості.
56. Духовний заповіт волинського шляхтича.
57. Поширення рукописної творчості на Волині у XVIII ст.
58. Волинська вертепна драма.
59. Почаївський культурний осередок: обставини виникнення та особливості функціонування.
60. Діяльність Почаївської друкарні.

61. Антологія духовної поезії “Богогласник” (Почаїв, 1790 р.): історія створення, джерела творів, проблема авторства.

62. Діячі Почаївського культурного осередку.

10. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо студента

Студент повинен відвідувати всі практичні заняття і брати активну участь в навчальній діяльності, а також виконувати завдання самостійної роботи. Пропущені з поважних причин заняття треба відпрацювати в дні консультацій протягом двох тижнів після виходу студента на навчання після вимушеної перерви. На заняття студент повинен приходити вчасно.

Політика щодо академічної доброчесності

Студент самостійно виконує завдання для практичних занять та самостійної роботи, так само завдання підсумкового контролю; надає правдиву інформацію про результати своєї навчальної діяльності; вказує джерела чужих думок у випадку їхнього використання.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Терміни підсумкового контролю, ліквідації академічної заборгованості визначає розклад заліково-екзаменаційної сесії.

Шкала оцінювання

Таблиця 3

Поточний контроль (має 40 балів)										ІНДЗ	Модульний контроль (має 60 балів) у формі тематичного тестування		Заг. кільк балів
Змістовий модуль 1 (15 балів)					Змістовий модуль 2 (15 балів)						МКР 1	МКР 2	
T ₁	T ₂	T ₃	T ₄	T ₅	T ₈	T ₉	T ₁₀	T ₁₁	T ₁₂	10	30	30	100
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
T ₆	T ₇				T ₁₃	T ₁₄							
2	3				2	3							

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва : каталог стародруків, виданих на Україні (1574–1700). Кн. 1. Львів : Вища школа, 1981. 135 с.
2. Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва : Українська рукописна книга. Львів : Світ, 1995. 480 с.
3. Ісаєвич Я. Українське книгодрукування : витоки, розвиток, проблеми. Львів, 2002.
4. Каталог видань кириличного друку в установах Волині : (1600–1825)) / упоряд. Крейнін С. Н., Огнева О. Д. Луцьк: Надстир'я, 2001. 132 с.
5. Киричук М. Волинь – земля українська : нариси історії Волині. Луцьк, 2000. 508 с.
6. Кралюк П., Торконяк Р., Пасічник І. Острозька Біблія в контексті української та європейської культур. Острог : Університет «Острозька академія», 2006.
7. Кралюк П. М. Блага вість од княгині Жеславської. Історія Пересопницького Євангелія. Луцьк : ПРАТ «Волинська обласна друкарня», 2011. 116 с.
8. Логвин Г. З глибин: Давня книжкова мініатюра XI–XVIII століть. Київ: Дніпро, 1974.
9. Рожко В. Українське православне книгописання і книгодрукування історичної Волині XI – XX століття. Історико-краєзнавчий нарис. Луцьк: Медіа, 2005. 256 с.
10. Семенюк Л. С. Література волинського краю (XI–XVIII ст.) : навч. посібник. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2013. 188 с.
11. Семенюк Л. С. Книжно-літературні традиції Волинської землі (від найдавніших часів до кінця XVIII ст. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2015. 264 с.
12. Стародруки Речі Посполитої XVI–XVIII ст. у волинських книгозбірнях. Луцьк, 2005.